

prof. dr hab. Rafał Molencki
Instytut Języka Angielskiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Ocena rozprawy doktorskiej pani mgr Kingi Lis pt.
The Etymology of Nouns in Middle English Prose Psalter Renditions

Badania średniowiecznej angielszczyzny są bardzo rzadko podejmowane przez doktorantów w Polsce i już sam wybór tematu doktoratu pani mgr Kingi Lis jest godny pochwały. Praca Doktorantki dotyczy etymologii rzeczowników użytych w czterech średnioangielskich tłumaczeniach Psalterza napisanych prozą. Uważam, że Autorka rozprawy wywiązała się z zadania znakomicie. Opracowanie takiego tematu wymaga gruntownej znajomości języka znacznie odmiennego od współczesnej angielszczyzny, a także łaciny i średniowiecznej francuszczyzny. Wymaga także pewnego doświadczenia naukowego z zakresu językoznawstwa historycznego, a takie pani mgr Lis z pewnością już nabyła, o czym świadczy lista Jej dziesięciu artykułów już opublikowanych oraz złożonych do druku. Po raz pierwszy zdarza mi się recenzować doktoranta z tak już bogatym dorobkiem, a niniejsza ocena pracy doktorskiej jest 37. w mojej karierze recenzenckiej.

Rozprawa doktorska p. mgr Lis składa się ze wstępu, czterech rozdziałów zasadniczych, konkluzji, dwóch załączników i bibliografii. W pierwszych dwóch rozdziałach Autorka wprowadza czytelnika w tematykę pracy, omawiając po kolei

szczegółowo wszystkie cztery psalterze stanowiące materiał językowy badań, jak również definiując pojęcie zapożyczenia i opisując zjawiska towarzyszące temu procesowi. Wreszcie przedstawia metodologię badania. Najważniejszą oraz najbardziej samodzielnią i najobszerniejszą częścią rozprawy jest rozdział trzeci, w którym znajdujemy skrupulatną analizę etymologiczną średnioangielskich odpowiedników łacińskich rzeczowników występujących w pierwszych 55 psalmach. Poszczególne etymologie są klasyfikowane według języków we wzorowo zdyscyplinowanym porządku: rzeczowniki pochodzenia czysto rodzimego angielskiego (germańskiego, znajduwane w tekstach staroangielskich), romańskiego (łacińskiego i przede wszystkim francuskiego, zarówno anglonormandzkiego, jak i centralnego), staronordyckiego i, jeśli występują, średniodolnoniemieckiego (w tej sprawie *vide* poniżej). Lekturę pracy ułatwiają podsumowujące tabele na końcu każdego podrozdziału. Bardzo użyteczne są również załączniki do rozprawy: w pierwszym z nich czytelnik ma wgląd w rzeczowniki użyte równoległe we wszystkich analizowanych psalterzach. W drugim znajdujemy podsumowanie testów statystycznych, z którymi Autorka radzi sobie doskonale także w głównej części rozprawy.

Nie mam zastrzeżeń ani do części teoretycznej pracy doktorskiej p. mgr Lis, gdzie Autorka wykazała dobre odczytanie w literaturze przedmiotu, ani do części analitycznej zawierającej bardzo skrupulatne i kompetentne opracowanie etymologiczne badanego materiału językowego. Badanie statystyczne jasno udowadnia, że najstarszy *Psalterz Richarda Rolle'a* zawiera największą liczbę słów rodzimych w porównaniu z pozostałymi trzema tłumaczeniami psalterza, powstałymi w drugiej połowie XIV wieku (zwłaszcza obie wersje Wycliffe'a). Można by tu zastanowić się, czy nie dzieje się to dlatego, że w tym okresie język anglofrancuski jest już w zaniku, bilingwizm staje się coraz rzadszy i paradoksalnie właśnie wtedy angielszczyzna przyswaja najwięcej słów romańskich, o czym pisze także sama Autorka na s. 194. Dopóki istniały obok siebie oba te języki, ich użytkownicy starali się je wyraźniej odróżniać, także pod względem leksykalnym. Kiedy (anglo-)francuski zanika, słowa romańskie zastępują rodzime odpowiedniki w większym stopniu.

Poniżej przedstawię jedynie propozycje kilku uzupełnień, które Doktorantka mogłaby ewentualnie uwzględnić w dalszej pracy naukowej, jak i w przygotowaniu rozprawy do opublikowania.

Problematyka zapożyczeń leksykalnych w angielszczyźnie jest doskonale opracowana w wielu ważnych publikacjach i widzę w tekście samej rozprawy, jak i bibliografii, że p. mgr Lis dotarła do większości prac podstawowych dla tego tematu, zarówno starszych (np. Thomason i Kaufman 1988), jak i najnowszych (przede wszystkim Durkin 2014). Chociaż nie są to sprawy bezpośrednio wiążące się z tematem rozprawy, mówiąc o zapożyczeniach warto zauważyć, że współczesne językoznawstwo historyczne zwraca szczególną uwagę na kontekst historyczno-kulturowy tego procesu. W sytuacji wielojęzycznej średniowiecznej Anglii wzajemne wpływy używanych wówczas języków rozpatruje się w kategoriach tzw. *contact linguistics* (np. Winford 2003, Miller 2012). Już w XXI wieku powstało wiele ważnych prac dotyczących zmiany językowej pod wpływem języka substratu (np. Filppula, Klemola & Paulasto 2008, Vennemann 2011), powszechnej dwujęzyczności, czasem nawet trójjęzyczności i przełączania kodu (np. kilka prac Prof. Schendla; Schendl & Wright 2011; samej Wright), procesów przyswajania języka przez dwujęzyczne dzieci (np. Jarvis & Pavlenko 2008, Schreier & Hundt 2013). Pani mgr Lis odnosi się do dużej części wyżej wymienionych problemów. Cieszy mnie, że widzi szczególną rolę języka (anglo-)francuskiego w okresie średnioangielskim i zapoznała się z niektórymi pracami największego w tej materii eksperta Prof. Richarda Inghama. Brakuje mi jednak w bibliografii odniesienia do jego ważnej pracy z 2012 roku pt. *The Transmission of Anglo-Norman. Language history and language acquisition*, gdzie można znaleźć podsumowanie aktualnego stanu wiedzy na temat statusu francuszczyzny po roku 1300, znacznie rewidującego dotychczasowe poglądy badaczy.

Druga sprawa to (na ss. 101-102) nie do końca wyjaśniona etymologia średnioangielskiego wyrazu *nerre* 'nerka', który tylko *Middle English Dictionary* wywodzi od średniodolnoniemieckiego (o czym mówi Autorka rozprawy). Inne słowniki, w tym najbardziej rzetelny w sprawach etymologii słownik Onionsa (*Oxford Dictionary of*

English Etymology), proponują jednak formę staroangielską **neore* rekonstruowaną na podstawie form pokrewnych w innych językach (zachodnio- i północno-)germańskich, która także ze st.ang. **cydneora* mogła dać dzisiejsze *kidney*. Tak czy inaczej, w tytule podrozdziału nie ma uzasadnienia dla użycia liczby mnogiej w nagłówku *Middle Low German items*, a być może można by w ogóle zrezygnować z tego podrozdziału, potraktować słowo jako rodzime i tylko dodać przypis na temat ewentualnego źródła kontynentalnego. W statystyce pojedynczy przykład na ogół się nie liczy, choć zdaję sobie sprawę z tego, że w językoznawstwie historycznym czasem bywa inaczej.

Na koniec jeszcze parę drobiazgów do poprawy:

- Na s. 108 należałoby przeformułować zdanie, że „Wollmann (1993: 3)... along the lines presented in Durkin (2014: 103) stresses the fact...” – przecież Wollmann nie mógł znać też Durkina na 21 lat przed ich powstaniem.
- s. 305 – Douay Bible należy przenieść do części Sources w bibliografii
- W bibliografii na s. 322 trzeba poprawić błąd literowy w nazwisku Profesora Rissanena.

Pod względem redakcyjnym rozprawa jest opracowana nienagannie, angielszczyzna Autorki bez zarzutu, a jednak muszę do beczki pochwał dorzucić kroplę dziegciu. Najslabszym elementem rozprawy jest streszczenie polskie, gdzie niestety pojawiają się błędy leksykalne i składniowe (np. ostatni akapit streszczenia jest wręcz niezrozumiały). Szczególnie razi mnie użycie przymiotnika *natywny*, wielokrotnie pojawiającego się w tekście. W mojej intuicji rodzimego (i upieram się, że nie „natywnego”) użytkownika polszczyzny, a także w dostępnych mi słownikach, jak na razie słowo to jest dopuszczalne jedynie w tekstach specjalistycznych z dziedziny

informatyki, w których aż roi się od anglicyzmów. W informatyce „natywny” to „właściwy danemu środowisku informatycznemu, programowi, itd.”. Także w chemii czy biologii mówi się np. o natywnym czyli wrodzonym kolagenie, skrobi, białku. W polskiej terminologii językoznawczej, a także w codziennej polszczyźnie jednakże wolimy mówić o języku rodzimym, macierzystym, ojczystym oraz słownictwie rodzimym (słowach rodzimych w opozycji do obcych, rdzennie angielskich/polskich, *etc.*) i nie ma powodu, aby zastępować te używane od wieków kolokacje niepotrzebnym wtrętem obcym.

Powyższe uwagi mają charakter drugorzędny i nie rzutują w żaden sposób na moją zdecydowaną pozytywną ocenę wyników pracy p. mgr Lis. Reasumując, uważam że rozprawa pani mgr Kingi Lis pod tytułem *The Etymology of Nouns in Middle English Prose Psalter Renditions* **zdecydowanie spełnia wymogi** stawiane pracom doktorskim i stanowi znaczący i nowatorski wkład do badań nad leksyką średniowiecznej angielszczyzny. Na uwagę zasługuje także doskonałe opanowanie przez Autorkę nowoczesnych metod badań statystycznych, których wyniki w znacznym stopniu obiektywizują sądy i hipotezę przedstawione w rozprawie. Ponadto jestem przekonany, że praca ta zasługuje na **wyróżnienie**, a także na **publikację**. Wnioskuje o dopuszczenie Doktorantki do dalszych czynności przewodu doktorskiego.

prof. dr hab. Rafał Molencki

Katowice, 1 września 2016 roku